

moi

DAG VAN DE GRUNNEGER TOAL - ZOTTERDAG 17 MEERT 2012
GEBAAUW RHC GRONINGER ARCHIEVEN - CASCADEPLEIN 4 - STAD

DAG VAN DE GRUNNEGER TOAL

VEURWOORD

KLUNDERLOA: Grunnegs veur jong en old

Veureg joar mog ik as gedeputeerde veur cultuur de Dag van de Groninger Geschiedenis open. Op dij dag presenteerden in t gebaauw van RHC Groninger Archieven aarfgoed- en aandere culturele organizoatsies zok mit activiteiten veur n braid publiek. De Dag van de Groninger Geschiedenis het n joarenlaange tradietsie en is as cultureel evenement nait meer vot te denken.

De Dag van de Grunneger toal het nog nait zo'n laange tradietsie, mor wordt doarom zeker nait minder woardeerd. t Wordt dit joar

veur de daarde moal organizeerd, in Meertmoand Dialectmoand. Zo as ie zain het d'organizoatsie weer n oetgebraaid en ofwizelnd programmoa soamensteld. Dat gaat van meziek, lezens, films, n boukenmarkt tot t zulf mitdoun aan n Grunneger cursus, n quiz en t oetlangen van de K. ter Laan Pries.

Geern wil ik joen aandacht vroagen veur n biezunder initiatief dat op dezze dag presenteerd wordt: KLUNDERLOA. n Digitoale boukenkaast mit lesmatrioal over t Grunnegs, bestemd veur kinder tot 12 joar, mor ook veur ollu en opa's en oma's. Mit t webstee www.klunderloa.nl kinnen kinder op n speulse menaaijer kennis moaken mit de streektoal. t Mooie van de website is dat kinder en aandere gebroekers ook zulf matrioal veur de site aanlevern kinnen. Ik bin slim bliede mit dit soort initiatieven, pervinsie het ter financieel aan biedroagen. n Woord van dank aan de mensen dij t echt meugelk moakt hebben, de initiatiefnemers van KLUNDERLOA, Stichting Grunneger Toal en t Huis van de Groninger Cultuur, is hier zeker op stee.

Wie mouten ons best doun blieden veur t Grunnegs, de streektoal dij zo dudelk verbonden is mit de identiteit van de Grunneger. De Dag van de Grunneger toal dragt doar zeker aan bie. Ik wens joe den ook veul Grunneger luuster- en kiekplezaaier!

Piet de Vey Mestdagh,
Gedeputeerde veur cultuur van pervinsie Grunnen

INHOLD

- 2 Veurwoord
deur Piet de Vey Mestdagh
- 3 Eltje Doddema. Klunderloa:
veur lutjen en oldern.
deur Harry Wubs
- 4 Grunnens ambassadrice:
Lianne Abeln
deur Harry Wubs
- 6 Oetzicht
deur Tonko Ufkes
- 7 Wat Aans: Grunneger
Hip-Hop
deur Tonko Ufkes
- 8 Piet Reitsema: "Zolaank ik
leef, verdwient t Grunnegs
nait"
deur Ida Nieboer
- 10 Onze Grunnegste Grunneger
deur Harry Wubs
- 12 Over vroeger en loater
deur Tonko Ufkes
- 13 Grunneger riesttoavel
deur Henk Scholte en
Jos Rietveld
- 14 Puzzel
- 15 Colofon
- 16 Pergram
Dag van de Grunneger toal

ELTJE DODDEMA

KLUNDERLOA: VEUR LUTJEN EN OLDERN

deur Harry Wubs

Klunderloa (rommeltjesloa), dat is de Grunneger noam veur n nij webstee mit lesmateriaal in t Grunnegs. Dij is veuraal opzet veur kinder van de boasesscholen in pervinsie, mor groten kinnen der netuurlek ook noar kieken. Klunderloa veur lutjen en oldern, aiglieks dus veur elkenain. De website kin gebroekt worden bie de Grunneger les op school. Feitelk is t nije systeem n flinke oetbraaiden in vergelieken mit vrouger. Dit webstee kin interactief broekt worden. "Dat holdt in dat kinder der nait allind op school, mor ook thuis gebruik van moaken kinnen," zegt betrokken schooldirecteur (en Grunneger bard) Eltje Doddema oet Haarkstee over de website. "Doarmit beogen wie t aanbod aantrekkelker te moaken." Boetendes kin t aanbod in de loop der tied oetbraaid en/of aanpaasd worden. Onderdailen van de site kinnen mit n klaaine muite op t elektronisch bord, dij scholen tegenwoordeg hebben, projecteerd worden. Doddema vertelt dat ter al hail wat leer- en lezensweerdegs op t webstee stait. Mensen dij verstand hebben van t baauwen hebben dat lopiesweg doan. t Gegeven dat Klunderloa via n server gaat, holdt in dat de site ook op de computer thuis oproupen worden kin.

t Nije webstee is op 1 feberwoarie 2012 officieel van start goan. Dat gebeurde onder meer mit n priesvraag dij ter gelegenhaid van d'ingebroekstellen oetschreven en via Youtube te zain was. Scholen konden doar vanzulfsprekend aan mitdoun.

Mit dizze website is deurborduurd op Toverbalen, n gestructureerde lesmethode Grunnegs veur de boasescholen in pervinsie. Wel meer waiten wil van t nije webstee kin dat doun deur te klikken op www.klunderloa.nl.

Kinderhörntje
Hörn achterin studiezool
Kinderspultje, veurlezen, Klunderloa en Grunneger Leskist

www.klunderloa.nl

GRUNNENS AMBASSADRICE: LIANNE ABELN

deur Harry Wubs

Hoast haren wie in Grunnen nooit wat van heur vernomen. Of in elks geval veul minder as nou t geval is. Was ze mooi in Frankriek bleven, woar ze hintrokken was om de toal te leren en veural ook om dij proaten te leren. Want Fraans is gain toal dij de mainste Grunnegers makkelk op tonge ligt. Lianne Abeln – over heur hebben we t netuurlek - was toun nog n jong wichie en mos de wereld nog verovern. Plus degene dij t aanduurfde mit heur deur t leven te goan. En loat ze dij nou oetgerekend tegenkommen in Grunnen, in heur aigen Stad, Paris du Nord, om t zo mor ais te zeggen. t Was heur dudelk: Grunnen was ‘thoes’, Stad en Ommelaand. t Duurde doarnoa nait laank meer of ze zag doaglieks weer Martini. t Fraans is ze nooit vergeten, Lianne vindt de toal nog aaltied prachteg. Sums gefte ze nog wel ais n optreden mit allain chansons. Ze dut dat bieveurbeeld wel ais mit veul sukses én veul plezaaier in De Buitenplaats, t mooie museumpand in t centrum van Eelde.

Aiglieks is t onzin om Lianne Abeln n oetbundege introduksie te geven. Mainste minsen waiten ja alles al van de Grunneger zangeres, dij t ook in aandere toalen dut. Al joaren is ze bezeg, sunds 1957 beklimt Lianne t podium. Al meer as viefteg joar - joa, dat lezen ie goud: viefteg joar - treedt zai al op. In loop van tied het ze n repertoire opbaauwd woar menneg Grunneger artiest nait aan tippen kin en mit de helft der van al tevreden wezen zol. De laidjes dij Lianne zingt hebben mainsttied inhold. Doarmit kin der n baand ontstoan mit heur publiek. “Dat is woar ik noar zuik, dat ter wat ontstaaait, dat ter bie de mensen wat binnenkomt, dat ik heur roak.” Mor mit even groot gemak zingt ze - veur de voest weg, liekt dat soms wel - n humoristisch verske, woarbie de minsen soms dubbel liggen... Recensenten prezen heur veulziedegheid en dat liekt terecht. Lianne zingt in t Engels, Nederlands en dialecten as t Grunnegs, t Drents, t Oost-Vrais. Ze is tekstschriefster en componiste. Wel heur wel ais optreden zain en heurd het, wait dat ze altied vergezeld wordt deur heur gitaar. En deur heur vaste begelaaider Ed Wennink. Lianne Abeln het aiglieks van t begun òf aan ploaten moakt, ep's, lp's, n cassette en cd's. De aantallen loaten we hier mor achterwege. Aandere Grunneger artiesten zollen der n minderwoardeghaidskomplex van kriegien.

Lianne haar nait de minste tekstschrievers om zuk tou: Doavid Hartsema, Jan Klompsmoa, Marga Kool en dokter Jan J. Boer. Bie omrouperainens – landelk en regionaal - was ze gain onbekende. Lianne trad ter veur op of zat in jury's van talentenwedstrieden. Zulf de NDR, de Radio Noord (mor veul groter) van Noord-Duutslan wos heur te vinden. t Was nait touvalleg dat stichten Grunneger Toal heur soamen mit David Hartsema (woar zai deur de joaren hin veul mit soamenwaarkt het) in 1985 de K. ter Loanpries toukenden, de eerste moal dat dizze onderschaaiden oetlangd wor.

Lianne Abeln het t Grunneger laid as onderdail van de Grunneger cultuur over pervinsiegrens brocht. As ain van de eerste Grunneger artiesten. In dij zin is ze ook nog ambassadrice west. Gain zörgen lu, Lianne is nog nait van plan mit t zingen te stoppen. “Dat dou ik pas as ik de minsen nait meer ontroeren kin. Den is t over, aans nait. Want ik vin t nog veuls te mooi om te doun.”

Meziekroug

Podium centrodale hal

12.00-12.30 uur Lianne Abeln, Nettie Venink, Ed Wennink + gitarist Jan Penninkhof

OETZICHT

deur Tonko Ufkes

'Oetzicht' Strandjern mit Grunneger schrievers en dichters.

Kovviekoamer, 1e verdaipen

Schrievers lezen veur oet aigen waark en de bundel Oetzicht.

12.00-12.30 uur en 14.30-15.00 uur Chris Kiel, J.K. Harms, Melle Hijlkema

12.45-13.15 uur en 15.15-15.45 uur Fieke Gosselaar, Jan Siebo Uffen, Reinder & Corrie van der Molen

13.30-14.00 uur en 16.00-16.30 uur Hanne Wilzing, Jan de Jong, Willem Tjebbe Oostenbrink

Op e darde Dag van de Grunneger taal wordt ok weer n boekje votgeven. Krekt as bij de veurege twee stijjt t vol noagelnije gedichten en verhoalen. Dit boekje het as titel *Oetzicht*, omdat elkneen an e haand van n foto's schreven het: Der is op n biezuudere manier keken, t geft toegelieks ienzicht en uutzicht, op e foto en op t schreven waark.

De titel van het boekje dut denken an n dichtbundel van Peter Visser uut 1988. Veur dizze bundel, *Oet t zicht*, het Visser loater de Literaire Pries kregen want t is n meesterwaark. En bij het nije boekje *Oetzicht* pazen misschien n poar regels uut t allerleste gedicht wat doarien stijjt.

*En toch, as ain mie fragt 'wat hes ommaans?,'
zel ik nait zeggen van 'ik schrief gedichten.'
t Is áál zo, staarker nog, ik kin nait aans*

Gevuul en gedichten; t liekt niet echt bij Grunnegers te heuren. Toch worden juist hier n hiel nust gedichten schreven, al joaren traauwens. Zuks zien we weerom ien *Oetzicht*.

Vanzulf worden der ok verhoalen schreven en o.a. Sape Zwama, Gré van der Veen, Jan Iden, Gerrit Wassing, Jan Siebo Uffen en Ida Leutscher kwammen met n roman. Mor, ok dizze haandvol schrievers kennen we as dichter, allent Kees Visscher waas hielendal n verhoalenman. Der kommen ien streektaal veul meer dichtbundels as verhoalenbundels uut, en de oflopen vief joar verscheen amper n verhoalenbundel tegen n haandvol goeie dichtbundels.

Grunneger dichters vallen geregeld ien e priesen en e Duitse Freudenthalpreis veur t hiele Nedersaksische taalgebied ging ien 2005 noar Jan Glas en loater noar Aly Freije (2008) en Nina Werkman (2011).

Ok de Literaire Pries kregen de dichters Glas en Freije ien diezulfde joaren.

Kört, mor krachteg

De redaksie het weer n grote rol, der wordt stuurd zunder dat t slim opvalt. Net as bij de veurege bundel, n titel as *Wat mörn komt* dwingt om veuruut te kieken. En dus stijjt ien dat boekje nargens dat vroeger alles beter waas en dat we ien zo'n mooie pervinsie wonen. Want zuks wissen we al wel, doar huuft het niet meer over goan.

Het boekje *Oetzicht* geft n oareg beeld van e Grunneger schrieverij van nou, want t is schreven deur goenent die ok waark levern veur de tidschriften *Krödde* en *Toalen Taiken* en zulf bundels uutbrenge. n Poar mannen van noam, zo as Henk Puister, Jan Siebo Uffen en Reinder W. Hiemstra doen zuks al zo'n twinteg – darteg joar. Aandern schrieven nog mor n joar of wat en de jongste van t hiele stel is nog gieneens darteg joar old. Bij *Oetzicht* is deur de redaksie kozen om de foto en t nije waark noast nkander of te drukken. Dus niet te laange gedichten en verhoalen. Kört, mor krachteg.

Wat Aans: Grunneger Hip-Hop

deur Tonko Ufkes

Foto © Jan Glas

Meziekroug
Podium centrale hal
15.30-16.00 uur Wat Aans

Zingen wil voak t best ien e eigen toal en doarom bruden de mannen van 'Wat Aans' t Grunnegs. Ok al denkt niet elkneen bij Grunneger meziek an Rap of Hip-Hop, twee jonge kerels doen dat gelukkeg wel.

'Wat Aans'?

Rik Baptist – bijnoam Ingewikkeld – en Teun Heuvel – bijnoam De beunhoas – bennen soamen 'Wat Aans' en we moaken Hip-Hop. Dat is n mezieksoort woar ritmisch proat-zongen wordt over gewone dingen.

Hip-Hop meziek en Grunneger teksten, wil dat?

Ien Grunnen dee de 'Bond tegen Harries' (met Olaf Vos) t ok, mor veural boeten Grunnen is dizze mezieksoort veul te heuren. n Veurbeeld is Eminem uut Amerikoa en ien t Hollands kin Ali B der wel met deur. Mor wij bruden t Grunnegs; Rik komt van Sapmeer en Teun uut t Zaand, eileks past dan allent t Grunnegs, al zo'n vier joar. We begonnen met t nummer "Haalf stront, haalf reeg'n woater" omdat we zulf ok zo proaten, ha, ha. t Sloeg geliek aan!

Wereldberoemd ien Grunnen?

Ok omdat "Haalf stront, haalf reeg'n woater" n echte hit wer gingen we deur: "Wois ja wel", "In t Zaandt", "Elke dag 't zulfde", "Bingo", dat soort nummers. We moaken meest soamen de tekst en de meziek, dan wordt t opnommen en komt n clip (mezieklmke). t Wordt op internet zet; op n eigen site en vanzulf op YouTube. Zo gijjt dat tegenwoordeg, moest bekend worden, ok deur RTV-Noord, om optredens te kriegen.

Optreden en n CD?

Nee, n CD ien zo'n deuske is der niet, wel hemmen we twee joar terug zukswat moakt mor dat is gewoon te downloaden van ons site. t Is om bekend te worden en te blieden, dat is belangriek! Doarom worden we vragd, op feesten en festivals hier ien Grunnen. Op Koninginnedag speulen met n groot orkest midden op e Grote Maarkt, kiek, dat waas mooi! En nou weer bij de Dag van de Grunneger toal, ok goed.

Is 'Wat Aans' wat nijs?

We moaken Hip-Hop, meziek van jongeren van nou en we doen nije dingen. Ien e Grunneger meziekwereld bennen we swaarte schoapen, want wat wij doen liekt nargens op, ha, ha. Mor ien de Hip-Hop bennen we ok swaarte schoapen, want we zingen ien t Grunnegs en niet ien t Amerikoans of ien t Hollands. t Is nij, t is 'Wat Aans'!

PIET REITSEMA: “ZOLAANK IK LEEF, VERDWIENT T GRUNNEGS NAIT.”

deur Ida Nieboer

Piet Reitsema is geboren en getogen op t Hogelaand en van huus uut opgruid mit t Grunnegs.

In zien jonge joaren was e soamen mit zien kammeroad wel wat bezeg mit t Grunnegs en de Grunneger geschiedenis. Begun joaren 80 was der veul aandacht veur t Grunnegs: in 1982 wer de spellen van Siemon Reker vaststeld, in 1984 kwam de herdruk van t woordenboek van Ter Laan uut en in de ploatselke sigoarewinkel kocht Piet t tiedschrift *Ach lieve tijd*.

Toun kwam de tied van studeren, gezin en waark as leroar in stad en ruik t Grunnegs wat noar d'achtergrond. Inmiddels verhuusd noar t Westerketier zag e in 2004 in kraant d'advertensie van n oplaaiden veur docent Grunnegs en dat leek hom wel wat. Hai solliciteerde en kon mitdoun omreden dat hai touvalleg op dinsdag smirregs tussen 1 en 3 uutreusterd was. Noa de colleges van Siemon Reker gong hai nog weerom noar school om n les te geven en zo'n twij of drij oavends per week was e thuus nog mit kurzus aan loop. Kombinoatsie van d'oplaaiden mit waark en gezin vuil nait altied mit. Noa zien òfstuderen in 2005 gaf Piet verschaaiden kurzuzzen Grunnegs en soamen met Geesje Vos schreef e t lesboek Zeg t mor, n methode om t Grunnegs te leren, te proaten en te verstoan. Want in t begun was der nog gain lesmatrional veur 'Grunnegs proaten'.

Piet is n gedreven man en lesgeven is wat hai t laifste dut. In t doagelks leven as leroar op t Gomarus in Stad bruukt e t Grunnegs ook om t contact mit zien leerlingen te verstaarken. Hai geeft de jongelu ruimte om d'aigen streektoal, Vrais of Grunnegs, te proaten en geeft elk joar in n projectweek op school n proatkurzus Grunnegs. Sommege kinder proaten thuus nog Grunnegs, mor voak leren ze gain Grunnegs meer van d'olders, soms nog wel wat stroattoal van aandern. Piet het zulf mit zien kinder toun zai klaain wazzen altied Nederlands proat, mor toun e d'oplaaiden Grunnegs dee, besloot hai mit zien kinder Grunnegs te proaten. Piet: "t Grunnegs is n mooie toal en t is belangriek dat t beholden blift, mor de vroag is: hou hol je t Grunnegs levendeg? En hou brengen je de mooie dingen over aan de toukommende generoatsie?"

Piet vindt t belangriek dat kinder in dizze tied in d'eerste joaren as boases veur heur ontwikkeln ook t Nederlands goud leren, mor hai maint dat olders heur kinder van òf n joar of 10 doarnoast ook t Grunnegs aanbaaiden mouten om zo t gebruik van t Grunnegs in t doagelks leven te stimuleren. Hai het hier zulf goie ervoarens mit. Piet zien Grunnegs is in d'loop van de joaren wel wat ontwikkeld. Zien olders proaten nog aaltied t Grunnegs van Lains en omstreken, zien zeuns proaten Westerketiers en haizulf prat ondertied Grunnegs mit verschillende invlouden. Mor uut alles bliekt zien laifde veur t Grunnegs. En dat wil hai ook op aandern overbrengen. En as der ain is dij zain let hou schier t is om mit t Grunnegs bezeg te wezen, din is t Piet Reitsema wel. Hai broest van energie as hai prat over de kurzuzzen dij hij geeft en hou mooi t is as minsen din al huil gaauw wat Grunnegs proaten kinnen. En as hai vertelt over zien ervoarens mit zien leerlingen op school woarbje t gebruik van t Grunnegs ook n belangrieke rol speelt, glimmen zien ogen. Ain ding is wel dudelk: mit Piet in de buurt blift t Grunnegs springlevend en het t zeker nog n huile mooie toukomst!

Op de Dag van de Grunneger Toal kin je bie Piet n kòrte kurzus Grunnegs proaten volgen.

Foto © Jan Glas

ONZE GRUNNEGSTE GRUNNEGER

deur Harry Wubs

Hai is ain van de Grunnegste Grunnegers dij der bestaait. Kin d'haile pervinsie op zien doemke en d'omgeven van Twijde Ofdraai op Knoal taikent hai joe desnoods nog altied zo oet. Doarbie kin hai de Grunneger Woordenbouken van Kneels ter Loan oet de kop, of - as je boeten de Veenkolonies of Westerwolle wonen - oet t'heufd. En doordeur wait hai weer alles van olle gebroeken, bienoamen van dörpsbewoners en nait te vergeten de Gauken, woar wie volgens dij nog weer grotere Grunneger aalmoal van ofstammen. Of d'eerappelzaikte van 1845 of doaromtrent. Fré Schreiber oet Middelsom - over hom hebben wie t vanzulf - wait ter alles van te vertellen. En - verdikke, verdikke - nou het hai ook nog de Grunneger Biebel ontdekt. Regelmoateg leest hai der oet veur in zien ketaaierke veur Radio Noord op de woensdagmörge. Nait dat ze doar der altied even wies mit binnen, mor dat kin Fré toch lekker niks schelen!

Roar, mor toch echt woar: de Grunnegste Grunneger is gain Grunneger. Hai is import, zo as ze dat zo mooi nuimen. Fré is bie de bureen geboren, wel vlakbie, mor toch net gain Grunnen. Hai is n Vrais, ook dat nog! Mor daarom kin hai toch wel goud wezen? Zeker, want deugen dut Fré Schreiber van alle kanten. Dat hai oet Vraisland komt, is touval. Zien pabbe kwam doar vot, was in dij pervinsie aargens hoofd der school en was nait zo touvalleg traauwd mit Fré zien Vraizin-moeke. Toun t stel verhoezen ging noar t Knoal - as elk wollen ook de Schreibers veuroet in de wereld - mos t gezin netuurlek mit en Fré ook vanzulf. School ston, mooier kin t ja hoast nait, aan de Schoolstroade en dij lag (en ligt) weer tegenover de Schoolkoade aan d'anderkaande van t daip. Dat is t leste stukje Stads Knoal, al veurbie de baaide Ofdraaiens, bienoa woar zo'n beetje Muzzelknoal begunt en t Knoal (de wotterloop) overgaait van t Stads- in t Muzzelknoal. Doar dus brocht Fré zien bungel- en jongelingsjoaren deur, dou was de wottertoren zien boaken in n streek woar ze - zoas Henk Lagerweij dat in de joaren zeuventeg van de veurige aiw zo mooi bezongen het - voor bochte nait baange binnen. Mor aiglieks is t volk doar dat dus wel: twij knikken in n weg van 35 kilometer laank...

De jonge Fré was n goud noavolger van zien voa, ging noa de ulo noar de Kweekschool in Stad en belandde doarnoa weer op t Knoal (Oranje Nassauschool) en noatied in Nijbert (Niebert bie De Leek). Hoofd der school was hai doar van n twijmansschoultje. t Bevuil Fré der reusachteg, mor bie gebrek aan kinder solliciteerde hai noar Middelsom. Hai wör doar eerst hoofd, loater directeur. Fré begunde zuk ondertussen meer en meer mit Grunnen, de Grunnegers en de Grunneger taal te bemuien. "Dat kwam deur Siemon Reker," zegt hai. "Siemon zörgde veur ruiern ien Grunneger wereld, gooide hier en doar n stain ien n viever om levent ien de braauwerij te krieggen. Dat sprak mie aan. k Begon soamen mit Kees Reinders Grunneger lezzen veur de import-Grunnegers, n groot sukses. Ik dee op schoul veul dingen ien t Grunnegers mit kiender, der kwam n laangspeulploot mit kienderlaidjes. Ik hil lezens, woar ze mie mor vruigen, ook omdat k der zoveul lol ien haar."

Al gaauw wos ook Radio Noord hom te vinden. Van proat komt proat was n programmoa dat destieds n zekere populariteit kreeg, hail wat veur n dialectrubriek in dij doagen. Ondertussen schreef Fré zuk ook nog de vingers blaauw, stelde t'aine bouk of boukie noa t aander soamen. "Op aal dij menaaiern was ik der mit aan loop." En den wordt Fré opains net Johan Cruyff: geweldeg op t speulveld, onbegriepelk in t verklaidlokoal: "As je niks doun, dou je niks," is den opains Fré zien tegeltjeswieshaaid. Oet t niks n woarhaaid as n kou! "Hou komt e der op," zegt n Grunneger den. n Gewoon mins zol t nait bedenken...

En dizze Grunnegste Grunneger vuilt zuk nait te groot om n stevege biedroage te levern aan de Dag van de Grunneger Toal. Doar treedt hai op as Meester Kriet, ooit n scheppen van Geert Teis, ook al van t Knoal. Den is Fré aigenliek wat hai t laifste wezen zol: n Grunneger onderwiezer.

Meester Kriet

12.00-13.00 uur en 15.00-16.00 uur studiezaal (links)

Joe kinnen bie Fré Schreiber terecht veur road en doad aangoande Grunneger toal en cultuur van dou en nou.

Haile dag: gehaimschriften veur kinder.

OVER VROEGER EN LOATER

deur Tonko Ufkes

t Is al weer viefteg joar leden dat Jan Boer (1899-1983) zien boek *Aanzain en wezen van 'n moudertoal* utkwam. Dichter en schriever Jan Boer zag toen, ien 1961, de toekomst van ons toal somber ien. Op t één-noa-leste blad stijt het zo: "Nee, tied doar wie nou ien leven, laint zuk nait best veur moudertoal-kultuurproblemen. Coca-cola, kauwgom, petaten en waarme worstjes moaken de volkskultuur van op 't ogenblik oet. Gemakzucht en onnoadenkendheid bennen oetspiersels van dizze hoogkonjunktuur." Ien de drie zinnen stijt dus zukswat as: 'Ien dizze tied is der gien oaregheid an streektoal en gient zigt het belang, t volk is dom en denkt allent an consumeren!'

Veur Grunnegers uut 2012 is t vremd om zukswat te lezen, want ien 1961 waas Stad en Ommelaand nog hielendal Grunnegstoaleg. En thuus, op stroat, op t schoolplein, ien winkels, ja, overal wer nog Grunnegs proat. Zulf hemmen we t zo ok leerd, want vroeger toen alles beter waas, ging t zo dag en deur ien ons eigen toal.

Dik twinteg joar noa t boek van Jan Boer kwam ien 1984 *De Geschiedenis van de Groninger Literatuur* van P.J. van Leeuwen. En ok Van Leeuwen (1906-1992) zigt zwoare wolken boven de Grunneger schrieverij en ok hij schrift dat ien van die stoere zinnen. De leste twee regels van zien boek bennen: "Er zijn nog velen, die zich voor de instandhouding van het dialect inzetten en daar in woord en geschrift voor strijden. De toekomst zelf zal uitmaken of zij "de laatsten der Mohikanen" zijn of de "Gideonsbende", die zal zegevieren." Piet van Leeuwen zigt veural n hiel lut groepke dat ien t Grunnegs schrift, mor argens pruvén we n soort vertrauwen dat t misschien nog goedkommen kin. n Voag veurgevuul liekt het en hij nuumt zulfs nije noamen: Gré van der Veen, Kees Visscher en de redaksie van t tiedschrift *Krödde*. Juust die noamen zollen gelukkeg noa 1984 nog voak klinken.

Traauwens, ien dat zulfde joar 1984 begon t tiedschrift *Toal en Taiken* met e 2e joargaang en begon Siemon Reker an de splinternije boan van Streektoalfunktionoares en kwam de eerste langspeulploat uut van Ede Staal.

Krektleden hemmen we t 30 joareg bestoan van *Krödde* groot vierd en domt is *Toal en Taiken* an de beurt: De wereld an Grunneger verhoalen en gedichten hemmen al die joaren ien dizze beide tiedschriften stoan! En wat is der de oflopen 30 joar niet an Grunneger boeken en bundels utkommen. t Zulfde geldt veur de meziek; noa Ede Staal is t allent mor meer worden en der is meziek veur elke smoak. De 3e Dag van de Grunneger toal is t bewies: van Lianne Abeln tot rock en hip-hop, en alles ien ons eigen toal.

Ok veur de schrievers en dichters die op 17 meert metdoen geldt zukswat: Jan Siebo Uffen begon roem veur 1984 mor alle aandern begonnen noa dat joartal.

Het liekt of Jan Boer en Piet van Leeuwen de streektoal-toekomst veul te duuster zagen en veur t zulfde komt dat veural deur heur eigen leeftied: Beide mannen warren boven de 60 en keken veural terug toen ze heur sombere woorden schreven. Gelukkeg werden ze beiden nuver old, old genogt om te zien dat t aalmoal slim metviel.

Op de 3e Dag van de Grunneger toal ien 2012 - laang noa Boer en Van Leeuwen - blijkt dat der nog altied toekomst is veur luustern en proaten, veur lezen en schrieven ien ons Grunneger toal.

GRUNNEGER RIESTOAVEL

deur Henk Scholte en Jos Rietveld

foto: Henk Scholte

t Mout aargens in de joaren zeuventeg west hebben, dou k veur t eerst in aanroaken kwam mit Grunneger riestoavel. t Kwam mie in de muit op de menukoarde van t restaurant op Statsion in Stad. Ik bestelde t uut nijsgiereghaid en verwachtte dou aiglieks n ofgelaaide van n Indische riestoavel, mor t luip aalmoal evenpies aans. In stee van ries kreeg k n bord graauwaarten mit bieloagen in zuit en zoer. De kelner doudestieds zee der ook nog vol trots bie dat t gain kappezienders waren mor echte graauwaarten (rezienaarten) en dat dij as soort ook nog de naam Gruno druijg. t Was dus meer as Grunnegers dat bie mie op t bord kwam. Hai legde mie ook nog uut dat graauwaarten veul zwitter en smuier van oard waren din kappezienders. Vandoag de dag is t spiedelk dat je nait meer zo makkelk aan graauwaarten kommen kinnen, omreden ze worden vanwege n legere opbrengst veul minder aanbaauwd as kappezienders. Bie de gruinteboer mout je der echt om vroagen en din kinnen ze t veur joe wel aargens bestellen. Veur t gemak heb k toch mor kozen veur n recept mit kappezienders. Veur n degelke Grunneger riestoavel, veur vaar grode eters, hebben je t volgende neudeg:

n pond dreuge of twij blikken kappezienders, n ziede moagere rookspek, drij dikke siepels, n potje augurken, n pond champignons, Grunneger grovve mosterd, piccalilly en n potje zulvern siepeltjes in t zuitzoer. Om tot n schiere eterij te kommen goan je as volgt aan loop. Je kinnen via de makkelkste weg de blikken lös trekken en de kappezienders opwaarmen. Mor der gaait niks boven dreuge kappezienders, noa n nacht in de waik geliek in t waikwoater om en bie anderhaalf uur goar koken. Eerst nog evenpies ziede spek in fiene dobbeltjes en siepeltjes snittern. Ie doun intied wat eulie in n broadpanne en fruiten doarin fitzeltjes spek, snibbeltjes siepel tot ze wat gloazeg binnen en doun der din fien sneden champignons bie tou. Je bakken dit aalmoal tot dat t wat broen begunt te kleuren. As t kloar is dou je t bie de kappezienders en loaten alles goud hait worden.

Zet intied augurken, zulvern siepeltjes, mosterd, piccalilly en n vris snibbeld siepeltje op toavel en serveer de kappezienders mit de panne op toavel; loat joe nait nuigen!

PUZZEL

Win ain van de vief Grunneger boukenbonnen van 25 euro dij beschikbaar steld worden deur Stichting t Grunneger Bouk.

le kinnen joe diskeer vernuvern mit n deurloper. Omschrievens binnen in t Nederlands. le mouten Grunneger woorden invullen.

Stuur joen oplözzen onder vermelden van 'Moi' veur 1 maai 2012 noar Stichting t Grunneger Bouk, Stationsstraat 11/b, 9679 EA Scheemda.

PUZZEL

Van links noar rechts:

1. snoepgoed; wat er gezegd wordt; woud.
2. nabij; familielid; priester; oogvocht.
3. opstel; vrucht; oude.
4. gerichtspaal; dat loopt mis (dat lopt ...); vochtig; stoot.
5. geknikt; deel van het hoofd; bergplaats; (witte)brood.
6. voegwoord; gereed; voorzetsel; bord; bejaard.
7. nuttig; zoutwater; puist; mans- en vrouwen naam.
8. vette vloeistof; plaats; vuil; persoonlijk voornaamwoord.
9. (kast)plank; ruw; twee (of meer) voorgespannen trekdiere; knaagdier.
10. plaats in Drenthe; het geloof verkondigen; gezette.
11. gedroogde kalvermaag; iedereen; snuit; vlaskam.
12. gekruid; kledingstuk; rolslee op drie wieletjes; royaal; lichaamsdeel.
13. indien; halmen van gedorst koren; docent; boerenplaats.
14. motorraces; kippenproduct; waterloop; klep; moedwil.
15. kledingstuk; mansnaam; scherp kijkend;
16. lengtemaat; hardtegel; lijken; jas van grove stof; mansnaam.

Van boven noar beneden:

1. opscheppen; mansnaam; bloeiwijze van elzen, wilgen e.d.
2. handvat; smerig; vooraan; mans- en vrouwen naam.
3. huisdier; peulvrucht; babbelachtig wijf; bundel; mansnaam.
4. bocht; hoofdstuk uit de bijbel; vastgestelde hoeveelheid.
5. voormalig dorp bij Scheemda; eerdat; priem; uitwatering.
6. oudtijds grafheuvel; rakel; saus; zangers; muzieknoot.
7. helling; gasten; vervelende vent.
8. eigenaardig; de eierstok van een kip; deel van het been; muzieknoot.
9. kinderspeelgoed; deel van een pet; de es; ruzie.
10. los; klein blesje; rund; vrucht; naam van een voormalige Commissaris der Koningin in Drenthe.
11. automerk; iedereen; schop; niet even.
12. kaartenboek; voedsel, telwoord; vlinderlarve.
13. blikken doos; stoelspijl; bij; sierdek.
14. man; dier; hoofddekse; kledingstuk; keukengereedschap; groot water.
15. vis; vogel; recht; voegwoord; watervogel.
16. winterkost; afsluiting; vrouwen naam; lidwoord.

Oplözzen puzzel Moi, nr. 2, meert 2011

1. tiek; ruder; directeur. 2. maal; aigen, aalgemain. 3. gang; steel; tegenslag. 4. snel; koper; proekseln. 5. eren; baank; aanbreken.
6. kaan; oaren; aanroaken. 7. kost; leren; stroekeln. 8. neut; roust; tousturen. 9. Soar; waarm; aarmswoar. 10. riep; Glins; spierling.
11. roen; spoan; noasporen. 12. hoek; aarns; kaarnhoses. 13. poal; stoal; loopstaal. 14. pins; poten; instoppen. 15. goar; leden; nederloag. 16. keep, klier, kiepkemel. 17. klem; ronde; ondermelk. 18. koep; kriet; potkieker. 19. oost; laand; noodstaal. 20. stel; waark; kwaalster. 21. roos; oadel; roadeloos.
22. beul; kaast; aaskebult. 23. roap; aineg; ainpoareg. 24. stom; knien; inkomsten. 25. loan; macht; nachtmoal. 26. echt; steur; Utrechtse. 27. toer; Steem; smeertoet. 28. roet; drang; troanderg.

De vief prieswinnoars binnen:

Gieny Kaman, Slochter; G. Kampen-Elema, Sibboeren; H. Oosterwold-Melinga, n Daam; H.J. Woltjer, Ten Boer; Nel de Witt, Stad.

Zai hebben aalmoal n Grunneger boukenbon van 25 euro toustuurd kregen.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																
13																
14																
15																
16																

COLOFON

Moi is n mandailege oetgoave van Stichting Huis van de Groninger Cultuur, Stichting Grunneger Toal, Biblionet Groningen, Stichting t Grunneger Bouk, Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven, Bureau Groninger Taal en Cultuur Rijksuniversiteit Groningen

Moi is oetgeven ien t koader van Dag van de Grunneger Toal 2012

Oploage

Twaalfdoezend exempoaren

Redaksie

Henk Scholte

Eindredaksie

Jan Groenbroek

Fotografie

Jan Glas, Stad

Mitwaarkers

Harry Wubs
Ida Nieboer
Tonko Ufkes
Patricia Ottay
Jos Rietveld

Vörmgeven

Henk Kampen

Druk

Drukkerij de Bruin

Oetgoave

Moi is te verkriegen ien ale bibeltaiken in pervinsie Grunnen, boukhandels en op aanvroag bie t Huis van de Groninger Cultuur.

Veur meer informoatsie over Dag van de Grunneger Toal: www.dagvandegrunnegertoal.nl

Krödde

VEUR GRUNNEGER LEZERS

Al meer as dareg joar is Krödde hét tiedschrift veur nije Grunneger literatuur. Gedichten en verhoalen ien ale soorten Grunnegs. Ien elk nummer weer waark van nije en bekende schrievers. Loat joe verrazzen deur joen aigen Grunnegs en neem n abonnement. Veur slechts € 17,50 kriegen je Krödde vaaier moal ien t joar. Je monnen noast aal dat Hollands ook gewoon goud Grunnegs lezen. Wor abonnee deur n braifke te sturen noar: Krödde, Waltadrift 34, 9202 JN Drachten of via info@krodde.nl www.krodde.nl

Initiatiefnemers

Huis van de Groninger Cultuur

t Huus stimuleert activiteiten en organizoatsies dij richt binnen op t verspraaiden, aanpeerdjen en beholden van t Grunneger culturele aarfgoed en informeert doarbie particulieren, culturele organizoatsies, instellens en overheden. www.huisvandegroningercultuur.nl

Stichting Grunneger Toal

Stichten Grunneger Toal wil de belangstellen veur en de kennis van t gebruik van de Grunneger taal aanpeerdjen. De stichten ondersteunt de activiteiten van de verschillende aansloten organizoatsies, organizeert cursussen en culturele bieainkomsten, peerdjet t gebruik van t Grunnegers in t onderwies aan en gefit informoatsie over de Grunnegstoalege cultuur. www.grunnegertoal.nl

Stichting t Grunneger Bouk

Stichten peerdjet de belangstellen veur en t oetgeven van oetgoaven in de streektoal aan. Stichten gefit aal twij moand t streektoalblad *Toal en Taiken* oet. Begunstegers kriegen doarnoast aal joar vergees n nij Grunnegs bouk toustuur. Wieder is Stichting t Grunneger Bouk actief via De Boukenkist. www.grunnegercultuur.nl

Toal en Taiken

TIEDSCHRIFT VEUR GRUNNEGER KULTUUR

Aal twij moand 64 bladzieden Grunneger taal, geschiedenis en kunst, verhoalen en gedichten, interviews, Grunneger bouken en spaigelploatjes, n Grunneger puzzel en nijs van Grunneger organizoatsies en verainens. t Blad is meroakel mooi illustreerd en hallendal in kleur oetvoerd. n Joarabonnement kost € 17,50. Wel € 22,50 betaalt, krigt ook nog aal joar n nij Grunneger bouk toustuur. Aanmeldadres: Stationsstraat 11b, 9679 EA Scheemda, t (0597) 591135, e toalentaiken@planet.nl

Biblionet Groningen

Biblionet Grunnen is netwaark-organizoatsie van ale bibeltaiken in Stad en pervinsie. In soamenwaarken mit aander culturele organizoatsies zet Biblionet n keur aan Grunneger aarfgoedprojecten op taauw. www.mijneigenbibliotheek.nl

Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven

t Archief is t informoatsiecentrum veur geschiedenis van Stad en pervinsie. Archieven, bouken, kraanten, koarten, foto's, films, video's en geluudsopnoames vertellen t verhoal van Grunnen van dou tot nou. www.groningerarchieven.nl

Bureau Groninger Taal en Cultuur Rijksuniversiteit Groningen

Hoogleroar Grunneger Toal en Cultuur en streektoalfunksionoare dou waitenschoppelk onderzuike noar Grunneger taal en cultuur. Ook gefit streektoalfunksionoare publieke veurlichtens over t Grunnegers. www.rug.nl

Dizze organizoatsies presenteren zok ook op webstee van t evenement: www.dagvandegrunnegertoal.nl

Dag van de Grunneger toal
Cascadeplein 4 (Grunneger Archieven) in Stad
Zotterdag 17 maart 2012, 11.00 – 17.00 uur

Tougang is vergees
Parkeren kinnen joe bievuebeeld achter t station,
aan Zaanstroat of in parkeergarage Westerhoaven of neem
bus of traain. Archieven liggen ja stoef bie t Heufdstation.

Opening

11.00-11.45 uur, podium centroale hal
 Ôftrap deur **Olaf Vos/ Bond tegen Harries en kinder** mit nije Grunneger Kinderlaidjes / welkomstwoord **Henk Scholte**, Huis van de Groninger Cultuur.

Meziekroug

Podium centroale hal
 12.00-12.30 uur

Lianne Abeln, Nettie Venink, Ed Wennink + gitarist **Jan Penninkhof**

13.00-13.30 uur

Jan Henk de Groot + band

14.30-15.00 uur

Gert Sennema + Westkantstad

15.30-16.00 uur

Wat Aans!

16.30-17.00 uur

Hans ten Have + band

Tussen d'optredens deur speelt **Grunneger Sproak** verschaaiden ainakters.

Noord op Stee

10.00-12.00 uur, haile gebaauw

Radio Noord zendt rechtstreeks oet van ôf Dag van de Grunneger Toal.

Toal- en boukenmarkt

11.00-17.00 uur, studievoal

Grunneger toal- en cultuurorganizoatsies, muzikanten en boukhandeloaren presenteren zok op de toalmarkt.

Flitslezens over t Grunnegers

Koamer 1.21, 1^e verdaipen

12.00-12.30 uur en

14.30-15.00 uur

Jan Sleumer, Streektoalen, schrievers en petretten (mit fotoprezentoatsie **Iris Rethy**)

13.00-13.30 uur en

15.30-16.00 uur

Siemon Reker, Zuzooien

Atrium (noast studievoal)

12.30-13.00 uur en 15.00-15.30 uur

Hilda Baptist, t belang van t Grunnegs in de verzörgen

13.30-14.00 uur en 16.00-16.30 uur

Sies Woltjer, De Heliand

'Oetzicht' Strandjen mit Grunneger schrievers en dichters.

Kovviekoamer, 1^e verdaipen
 Schrievers lezen veur oet aigen waark en de bundel **'Oetzicht'**.

12.00-12.30 en 14.30-15.00 uur

Chris Kiel, J.K. Harms,

Melle Hijlkema

12.45-13.15 uur en 15.15-15.45 uur

Fieke Gosselaar, Jan Siebo Uffen,

Reinder & Corrie van der Molen

13.30-14.00 en 16.00-16.30 uur

Hanne Wilzing, Jan de Jong,

Willem Tjebbe Oostenbrink

Broescursussen Grunnegers

Koamer 1.19, 1^e verdaipen

Grunneger lezzen worden geven deur diplomeerde kösters Grunnegs.

12.00-12.30 en 12.45-13.15 uur

Grunneger literatuur,

Wim Bastiaanse

14.15-15.15 uur

Grunnegs proaten, **Piet Reitsema**

15.30-16.30 uur

Grunnegs schrieven en spellen,

Meike Stedema

Kinderhörntje

Hörn achterin studievoal

Kinderspultje, veurlezen, **Klunderloa**

en **Grunneger Leskist**.

Meester Kriet

12.00-13.00 uur en 15.00-16.00 uur

studievoal (links)

Ie kinnen bie **Fré Schreiber** terecht veur road en doad aangoande Grunneger toal en cultuur van dou en nou.

Haile dag: gehaaimschriften veur kinder.

Verhoalenkoamer

Koamer 1.15

Stichting Mien Westerkwartier:

Westerketierder vertellers van

KomOpVerhaal.

Grunneger documentaires

Het Ei

RTV Noord documentaire **Ede Staal**

Credo - zien bestoan

ôfwizzeld mit geluudsfragmenten van

'Zuzooien' van **Ede Staal**

Koamer 1.16

Videopetretten Biblionet:

Kees Visscher en **Gré van der Veen**

Jan J. Boer

Tentoonstellen

Gang Ei richten kantine

Foto's **Oetzicht**

Oetlangen K. ter Laan-pries van Stichting 't Grunneger Bouk

14.00-14.15 uur, podium centroale hal

De joarliekse pries van **Stichting 't**

Grunneger Bouk wordt oetlangd

deur gedeputeerde **Piet de Vey**

Mestdagh, aan dij organizoatsie

of persoan dij zok biezonder staark

moakt het veur Grunneger toal en

cultuur.

Literatuur-/meziekquiz

11.00-15.30 uur

Waiten ie t antwoord op ale vroagen?

Om 16.15 wordt winnoar van de quiz

bekend moakt op t podium in de

centroale hal.

Eterij en Drinkerij

11.00 – 17.00 uur, Centroale hal en

vergoaderzoal

Astoria oet Haren zörgt weer veur

Grunneger gerechten. De Grunneger

Archieven zörgen veur kovvie en

kouk, thee, prik en sap.

EHBO

Koamer 0.01